

Az olvasó nyomában

Több, mint harminc magyar nyelvű különféle sajtótermék jelenik meg az országban. „Erős várunk a sajtó” — mondhatnók a régi kifejezéssel, s érdemes rámutatni, hogy fejlődése jelentős ivelésben szökell; csupán az utóbbi 2—3 esztendőben is több új lap jelent meg, a régiek pedig átalakultak, gazdagultak, kiterjesztették érdeklődési és hatékonysági területüket, szemléletesen példázva pártunk nemzetiségi politikájának valóra váltását. Kérdés azonban, hogy az olvasók és szerkesztők, nevelők és szakemberek, a lapterjesztők vagy könyvtárosok mennyire veszik igénybe a sajtót, hogyan használják fel a nép művelésére, a tudás gyarapítására.

Bejártunk jónéhány kisvárost és falut belső Erdélyben, a Maros és a Küküllők mentén. Betértünk iskolákba és könyvtárakba, elbeszélgettünk gazdálkodókkal és üzemi munkásokkal, tanárokkal és szülőkkel, adatokat gyűjtöttünk a postán és a trafikokban, szemlélődtünk a könyvesboltokban, művelődési otthonokban és kerestük mindentütt — az olvasót.

SEGESVÁR

	Előfizetők száma	Számonként vevők	Összesen
Dolgozó nő	40	340	380
Előre	237	60	297
Vörös Zászló	202	70	272
Ifjúmunkás	137	4	141
Új Élet	13	120	133
Jóbarát	80	40	120
Napsugár	28	70	98
A Hét	—	60	60
Utunk	29	5	34
Korunk	12	3	15
Igaz Szó	3	3	6

Erdemes eltöprengeni e táblázat fölött. Mekkora az eltérés az előfizetők és az egyenként vásárlók száma közt a különböző lapok esetében. A *Dolgozó Nőt* például majdnem tízszer annyian veszik meg az újságárusnál, mint amennyien előfizetnek rá. Nagyjából ez mondható az *Új Életre* és a *Napsugárra* is. Ha számításba vesszük a román nyelvű nőlap, a *Femeia* előfizetőinek és alkalmi vevőinek arányát (125—650), akkor azt kell látnunk, hogy ez a képlet a képesújságok (remélem, a szerkesztők nem haragudnak meg ezért a kifejezésért) sajátja. Ugyanakkor a kapós, érdekes lapok jellemzője. Régi tapasztalat ugyanis, hogy azok az

újságok, amelyeknek sok a számonkénti vásárlójuk, vonzók, népszerűek, megalapozott a jó hírük, önmagukat terjesztik minden különösebb előfizetésgyűjtési akciók nélkül.

Ebből azonban nem következik az, hogy a fordított arány rossz bizonyítvány. Sőt, adott esetben nagyon is jó. Az *Ifjúmunkás* például egyike a legérdekesebb, legbátrabb kérdésselvető lapjainknak. De megszabott példányban nyomják, s kedvelői sietnek rá előfizetni, különben nem jutnak hozzá, trafikban alig-alig található. (Jellemző, hogy egyik legjobb megyei lapunk, az *Igazság* a déli órákban már „hiánycikk” Kolozsváron.)

Hogyan alakult a napilapok helyzete? Régente Segesvár Brassó tartományhoz tartozott, s mivel e tájnak nem volt magyar nyelvű napilapja, hát az *Előret* olvasták elsősorban. A területi átrendezés óta — három éve tartozik a város Maros megyéhez — a megyei lap, a *Vörös Zászló* számottevő olvasótáborot gyűjtött maga köré, de a jól szerkesztett központi lap számát nem tudta meghaladni. Örvendetes jelenség: a megyei lap úgy hódított a városban teret, hogy az *Előre* olvasóinak száma nem csökkent lényegesen. Mi több, a *Brassói Lapoknak* ma nagyobb az előfizetőtábor a Segesváron, mint évekkel ezelőtt, amikor a város Brassóhoz tartozott. Új érdeklődők jelentkeztek hát, főleg iskolások, másrészt egyre többen olvasnak 2—4 lapot — ez az olvasói kultúra, az „újságkultúra” fejlődésére vall, az igények árnyalódására, gazdag kibontakozására.

Kimutatásunk az elmúlt évi átlagot tükrözi. A megjelenése óta eltelt néhány hét során a *Hét* még nem tudott előfizetőket toborozni a városban, de a 60-as példányszám figyelemre méltó, biztató kezdet. Sajnálatos ellenben, hogy a gazdag kulturális hagyományokkal, középiskolával rendelkező városban, ahol magyar mérnökök, tanárok, orvosok élnek, oly kicsiny az érdeklődés az *Igaz Szó* iránt.

A kedvező összkép legragygóbb színe az, hogy a fiatalok és a nők sokat olvasnak. Ebből ered a szokásostól eltérő arány is, amely a napilapok és folyóiratok közt mutatkozik. Országos és világviszonylatban is a napilapok nagyobb példányszámban kelnek el, olvasottabbak. Segesvárt fordított a helyzet. A két napilap összesen 569 számban kél el a városban, míg a táblázatban szereplő öt havilap — *Dolgozó Nő*, *Jóbarát*, *Napsugár*, *Korunk*, *Igaz Szó* — eléri a 619-es számot. Nem rossz a hetilapok összege sem: 386. Ha a folyóiratokhoz hozzáadjuk a táblázatban szereplő időszakos közlönyök, hetiújságok és egyéb sajtótermékek, például a *Tanügyi Újság*, *Munkásélet*, *Falvak Dolgozó Nepe*, *Művelődés*, *Orvosi Szemle* számát, akkor az arány még kedvezőbbben alakul a folyóiratok jávára.

Mi ennek a magyarázata? Hallgassuk meg, mit mond az olvasó.

Farkas Miklós számtant tanít a középiskolában, felesége gyermekorvos egy közeleti faluban.

— Az *Utunkat* elsősorban a költeményekért veszem meg — vallja Farkasné —, szeretem a verseket, még a sokat bíráltakat, érthetetlennek tituláltakat is el-

olvasom, töprengek fölöttük, s tisztelettel tekintek a költőkre, akik a mai versözönben is igyekeznek új módon szólani, valami eredetivel előhozakodni. Hogy a *Dolgozó Nőt* miért kedvelem? Egy-két szóval talán annyit mondhatnék, hogy minden, de minden megvan benne, ami az asszonyokat érdekli. De mint gyermekorvos, aki napról napra otthon keresem fel kis pácienseimet és mamáikat, jól látom, hogy mit segít a lap az asszonyoknak a korszerű gyermekgondozásban, higiénikus főzésben, az ésszerű lakásberendezésben. Mert ne áltassuk magunkat, sok ostoba hiedelem tartja még magát. A szülőthonból hazavitt gyermekeket például az asszonyok leköpködi, hogy még ne igézzék, a bölcső-kön, kiságyakon ott díszleg a piros pántlika, az védi a gyermekeket a szemmel veréstől. Ha pedig már „megigézték”, akkor szenes vizet itatnak az egyhónapos csecsemővel is... No, itt segít nekem sokat a *Dolgozó Nő*.

A szót a férj veszi át:

— A matematikusokról sokan úgy vélekednek, hogy betokosodott emberek, csak a számok világában élnek. Van ebben valami, a számok világa nagyon le tudja kötni az embert, én azonban tudatosan küzdök az egyoldalúság ellen, s épp a lapok nyújtják ebben a legnagyobb segítséget. Az *Előre*? Hát abból napról napra csak a külpolitikát olvasom, de a vasárnapi szám kulturális mellékletét elejétől végéig: a tárcanovellákat éppúgy szeretem, mint az írói portrékat vagy a tudósokkal, művészekkel folytatott beszélgetéseket. Az *Utunkból* az irodalmi vitákat olvasom, különös érdeklődéssel az abszurd drámáról szóló írásokat, hiszen ez a dráma fejezi ki leginkább korunkat. A verseket nem szeretem. Ha már rejtély, feladvány, agytorna, akkor legyen inkább matematika. Apropó, matematika! Nem a legjobb a véleményem a *Matematikai Lapok* szerkesztőiről. A „B” sorozatot eleve a diákoknak szánták, de két-három évenként ha akad egy tanítványom, aki a közölt feladványokkal meg tud birkózni. Kipróbáltam, uram, hetekig tartó, napról napra végzett kemény erőfeszítésembe került nekem is, amíg szakkönyvek és egyebek segítségével megoldottam a „B” sorozat példait. Hát akkor egy diák? Alig veszik kezükbe a lapot.

Segesvár lakossága sajátos összetételeű. Kevés a tősgyökeres városi, java részük betelepült. S mi jellemző a frissen megkapaszkodókra: erejük, idejük javát leköti a szakmai képzés, a munkahelyen való meggyökerezés, lakás szerzése vagy

ház építése, az új környezet megismerése. Számítsuk ehhez még a gyermeknevelést, s akkor megértjük, hogy bizony kevés idejük marad a művelődésre. Az ismeretterjesztés terén tartanak időnként magyar nyelvű előadásokat. De gyér hallgatóság előtt.

Több emberrel is beszélgettem erről a kérdésről, s egyöntetűen vallották, hogy a sajtó nyújtja még mindig a legtöbbet a kultúra terjesztésében, az anyanyelv ápolásában vagy a korszerű világkép kialakításában; a lakosság a lapokat tanulmányozza leginkább, azoktól vár a legtöbbet, ilyen természetű kultúrabefogadásra van „beállítva”. Az író—olvasó találkozáskra mindig népes hallgatóság gyűl össze, érdeklődést váltanak ki a szerkesztőségek rendezte irodalmi estek vagy tudományos beszélgetések, sőt, szívesen látott vendég erre felé a lapterjesztő is. Nem egynek a nevét emlegették hálásan, amiért egy sajtótermékre vagy érdekes rovatra felhívta a figyelmüket.

Meggondolkoztató valóság. Vajon mi, szerkesztők, számolunk-e eléggé a sajtó ilyen jellegű szórványvidéki szerepével? Vagy azzal, hogy a sajtóterjesztő együttes a kultúra fő terjesztője is?

MEDGYES

Nem tudom megkerülni a számokat. Medgyes bemutatását is adatokkal kell kezdenem. De nem a statisztika bővölete, hanem inkább a medgyesiek iránt érzett tisztelet készíttet arra, hogy adatokkal is szemléltessék munkájukat. Mert tanárok és szülők, diákok és nagyapák egyforma buzgalommal olvassák és terjesztik a lapokat ebben a városban. Íme egy-két csemege: az egyik általános iskola I—VIII. osztályában 11 gyermek fizet elő az *Ifjúmunkásra*, a VII. D-ben 12 a *Jóbarátra*, az V. B-ben viszont 21 tanulónak jár a *Jóbarát*. Az alsóbb osztályokba 28—39—41 *Napsugár* érkezik havonta. Nem egy osztályban minden gyermek előfizető.

Ilyen számok láttán nyilván felébred az emberben az örök Tamás: vajon ezek az előfizetők olvassák is a lapot, s nem inkább a tanítónénik buzgalma, mintsem a kis olvasók érdeklődése vezetett ilyen eredményekre?

— Vegyük csak példának a *Brassói Lapokat* — mondja Kocsis Árpád aligazgató. — Mi ugyanis Szeben megyéhez tartozunk, s úgy vélekedtünk, mi közünk a brassói újsághoz? De a magyar nyelv tanárai felhívták a figyelmet érdekes irodalomtörténeti közleményeire. A tanulók

eleinte emiatt vették meg. De aztán beolvasgattak, megszerették változatossága, érdekessége miatt, s most már „rähraptak”, szívesen tanulmányozzák.

A tanítók, tanárok sokat tesznek különben is a sajtó megszeretetéséért. Osztályfőnöki órákon a lapokból olvasnak fel verseket, novellákat, cikkeket, s megbeszélnek. De a szülőföld megszeretése, a honismeret elmélyítése végett nem egyszer a lapokban közölt szép felvételeket, érdekes képeket kivágatják, az ábécé tanuláskor pedig színesen szedett vagy rajzolt nagybetűket vágatnak ki a *Napsugár*ból.

Erre készített őket nem egy esetben a sajátos helyzet is. Hogy a könyvkiadás és könyvterjesztés körül mennyi a probléma, jól tudjuk, sokszor írunk a kérdésről. De hogyan mutatkozik meg mindez Medgyesen? Az iskola könyvtálmányának kiegészítésére szánt összegből például a tavaly 600 lejt nem tudtak elkölteni, egyszerűen nem volt könyv az üzletben. A kötelező olvasmányok jelentős részét a gyermekek nem találják meg az iskola könyvtárában. Így hát — szükség törvényt bont — a tanárok az *Utunkból*, *Igaz Szóból* hagynak fel olvasni novellákat, s a lapok tanulmányai alapján beszélnek a mai írókról, irodalmi kérdésekről. Ismeretes, hogy a könyvkiadás újjászervezése előtt éveken át nem jelent meg népdalgyűjtemény, természettudományi népszerűsítő munka, történelmi mű vagy a barkácsolás, ezermesterség kézikönyve. A nevelők tehát a *Művelődésből* tanítanak népdalt, a *Korunkból* olvasnak fel helytörténeti vagy neveléslelektani tanulmányokat, a fizikakörben vagy a barkácsolók munkacsoportjában a *Jóbarát* meg a napilapok magazin-rovata alapján dolgoztatnak a gyermekekkel. A *Napsugár*ból egészítik ki gyermekdal- és meseismeretüket, az *Ifjúmunkásból* tárgyalnak meg a gyermekekkel egyet-mást a testezés biológiai alapjairól, a jógáról, a mai könnyűzenéről vagy a nyugati ifjúsági mozgalmakról.

A sajtónak ez a szerepe egyébként korunk sok jellegzetes tünetéből is következik. Utaljunk csak a tudományok gyors fejlődésére és az információrobbanásra. Az iskola a dolgok természetéből következően egyikkel sem képes teljes mértékben lépést tartani. Napjaink sok-sok vívmánya, gondja vagy öröme — a holdra szállás avagy a légkör szennyeződése — nem szerepel még a tananyagban. A fizika, vegytan, biológia könyvei még nem tárgyalják a súlytalanság állapotának jellegzetességeit, nem szólnak az űrhajók

üzemanyagáról; Tantalusz nevét pedig a diákok legfennebb csak az emlékezetes mondából ismerik, de nem tanulják, hogy az úrhajó jelentős részét a tantál nevű fémből építik.

A gyermekek azonban itt-ott minderről hallanak, olvasnak, látnak egyet-mást, s kérdésekkel állnak elő az iskolában. Ha az oktatás nem akar elszakadni az élet-től, ha nem akar lemaradni a fejlődés-től, akkor válaszolnia kell a tanulóknak. És honnan meríthető legkönnyebben, leggyorsabban az ismeret? Az újságokból, szaklapokból, folyóiratokból.

Jó néhány megyesi tanítóval, tanárral beszélgettünk a sajtó szerepéről, s Gábor Béláné, Józsa Anna és Miklós Margit nagyjából mind ezt mondta:

— Hogy visszavonulóban volna az újság a tévével vagy rádióval szemben?... Szó sincs róla. Sőt, ma már nemcsak mindennapi olvasmányunk, hanem mindennapi kenyerünk is. A tanítás kenyere. A mai iskolát, a korszerű oktatást el sem lehet már képzelni nélküle...

Ha ez a helyzet az iskolában, a gyermekek közt, mit mondanak az idősebbek? Zonda Árpád szövetkezeti alkalmazott a Kossuth Lajos utcában lakik. Csak az idős nyugdíjas szülőket találtuk otthon.

— Férfi létemre magam is bele-bele-nézek a *Dolgozó Nőbe*. A feleségemmel felváltva szoktuk olvasgatni lefekvés után. Ez az esti szórakozásunk. Szeretem benne a szép riportokat, tájleírásokat. Aztán meg itt van a *Brassói Lapok*. Én még a régi világban is olvastam, most pedig újra forgatgatom. Mert ugyebár idős ember vagyok, nincs már türelmem, de szemem sem a hosszú lére eresztett cikkekhez, beszédekhez. Ez a brassói újság azonban úgyenes markol. Kicsiben is sokat fog. S a sok apró cikkből érdekes lap áll elő.

Még egy megyesi epizód.

Az impozáns, modern postaépület előtt áll a város legforgalmasabb újságosbódéja. Hány magyar újságot vásárolnak ott?

— Naponta átlag tizenöt *Előré*t, vasárnap többet is — mondja a trafikos. — Aztán három-négy *Ifjúmunkást*, *Brassói Lapokat*, *Új Életet*, valamivel több *Napsugárt* és százötven *Dolgozó Nőt*!

KISKAPUS

A koromgyáráról, vasúti csomópontjáról híres kisváros tulajdonképpen két helységből áll: a régi faluból és az üzemek mellé újabban kinőtt munkásváros-

ból. A falu lakosságának jelentős része magyar, van négy osztályos elemi iskolájuk is. Hogy mit jelent az iskola a sajtó számára, azt jól láttuk Medgyesen. Kapuson hát csak a postára néztünk be. Az előfizetők névsora lényegesen más, mint a megyesi. Listavezető az *Előre* (125), s hogy ez milyen szép szám, jól bizonyítja, hogy a nagyon népszerű *Sportul* is csak öttel haladja meg. A *Dolgozó Nő* messze mögötte jár (21), 13 példány a *Napsugár*ból viszonylag szép eredmény, de a *Jóbarát* már csak hármat, az *Utunk* pedig egy előfizetőt tudott megnyerni. Időnként elő-előfizetnek egy-egy *Korunkra*, *Igaz Szóra*, *Tanügyi Újságra* is.

Zsolt Ferenczel a postán találkoztunk:

— Géplakatos vagyok a gyárban, így hát nem kenyerem különösebben a betű, de azért szeretek olvasgatni. Főleg a hírek érdekelnek. Schiel Ferenc barátommal együtt az *Előré*t olvassuk, s megmegtárgyaljuk, mi történik az országban, nagyvilágban. Jó, hogy szóba került az újság meg a hírek dolga, mondják csak, miért nem magyaráznak meg több mindent az újságokban? Például azt, hogy Észak-Írországból annyi az összecsapás, hogy Burgosban per van, hogy Chilében a nép került hatalomra meg mi minden. Az ember csak olvas ezekről napról napra, de nem érti, miért sikerült a chileieknek az, ami a többi dél-amerikai országnak nem, aztán az íreknél miért nem tudják helyreállítani a békét, vagy miért lett baloldali, néppárti a perui junta, s miért reakciós a braziliai? Komolyan mondom, kérem, aki el-elgondolkozik, nem ért meg mindent, de az újság nem siet segítségére magyarázattal. Hát miért?

TÜR, TÖVIS, HOSSZÚASZÓ

Hosszúaszó, ez a szép nevű falu Kiskapus és Balázsfalva közt, nagyjából a feleúton található. Boér Bélához kopogtunk be. Az *Előré*t olvasgatja. Öt-hat példányban jár a faluba a lap, hasonlóképpen a *Dolgozó Nő* is. Más magyar nyelvű újságot nem olvasnak; 34—40 magyar család él itt, alig száz fő.

Tür község szomszédos Balázsfalvával. Iskolájában négy magyar osztály működik, s az meglátszik az olvasáson, a sajtó szerepén is. De Aszón és Türon első-sorban a *Falvak Dolgozó Népe*nek az olvasóit kerestük. Hiába. Csak Tövisen találtunk egyet-kettőt, noha 12—14 évvel ezelőtt negyven-ötven példányban érkezett ide ez a lap. Mi az oka a visszaesésnek? A szövetkezeti tag talán nem érdeklődik már a gazdasági olvasmányok,

szakmai cikkek iránt? Avagy nincs ki terjessze a lapot, nem áll mögötte az iskola, valamilyen szervezet? Esetleg a szerkesztés nem felel meg a mai igényeknek?

Érdeemes volna a kérdéssel bővebben foglalkozni — egyetlen, sajátos rendeltetésű falusi lapunk ezt megérdemelné —, ehelyütt csak azt jegyezzük meg, hogy míg az ötvenes esztendőök végén s a hatvanas évek derekán ez a lap elszürkült és eltávolodott az olvasóktól, most ismét jól szerkesztett, egyre érdekesebb, s ezt többet kellene hangoztatni, az olvasókkal újra fel kellene fedeztetni az újjászületett, nagymúltú, hajdan legolvasottabb néplapunkat.

Tövisen december végén jártunk. A könyvesboltban voltunk éppen, amikor idősebb falusi ember nyitott be.

— Előre-kalendárium van?

— Nincs.

— Hát egyéb magyar naptár?

— Nincs, semmiféle sincs.

Bakcsy Mózes vajasdi földműves kereste a kalendáriumot.

— Tavaly is csak az állomáson kaptam a trafikban — mondja.

Bakcsy bácsi évtizedek óta olvassa a *Falvak Dolgozó Népet*.

— Különösen a gazdasági tanárok cikkeit kedvelem. Mert ugyebár én gazdaember volnék, hát azt nézem, miből tudok tanulni, hogyan lehessen többet kihozni a kis kerteskémből, a ház körüli állatokból, ebből-abból.

Tövisen a könyvtárban jó hírrel búcsúztattak: a megyei művelődési bizottság több évi szünet után ismét megrendelte számukra a *Korunkat*, s ők is kapták az első számot.

*

Manapság, amikor szerte a világon egész közösségek tanulmányozzák a társadalmi jelenségeket és bonyolult gépezetek segítségével elemzik az összegyűjtött anyagot, a riporternek óvatosnak kell lennie, ha társadalmi jelenségek magyarázatát próbálja nyújtani. Én nem próbálkozom ilyesmivel. Csupán egy-két meglátással, tapasztalataimmal hozakodtam elő eddig, most pedig kérdéseimmel.

Ha azzal kezdek, hogy erős várunk a sajtó, folytatnám azzal, hogy nem kevésbé fontos erősségünk az iskola. A lapok olvasása, terjesztése és az iskola ténykedése közt szoros összefüggés mutatható ki. Ahol középiskola vagy erős tisztiiskola iskola működik, ott nagy az érdeklődés mindennemű sajtótermék iránt. Ahol csak alsó tagozat van, ott kisebb az olvasott lapok aránylagos mennyisége és a sajtótermékek skálája. Ahol pedig nincs iskola, ott csupán egy-két újságot olvasnak. Kérdés mármint, hogy a sajtó és iskola kellő módon együttműködik-e. Kezére játszanak-e eléggé az újságok az oktatásnak? Közírásunk például nyújt-e segítséget a tágabb értelmezésű etikai nevelésnek? Tudományterjesztés terén a sajtó pótolja-e valamennyire is az iskola számára a hiányzó népszerű természet-

tudományi, történelmi vagy lélektani műveket? És fordítva: azt, amit a sajtó nyújt, az iskola mindenütt felhasználja-e annyira, mint például Medgyesen?

Érdemes elgondolkozni a lapok egymás közti viszonyán is. A sokszor elhangzott kérdés ma is aktuális: helyes-e a munkamegosztás a különböző lapok között? Kellő arányban foglalkoznak-e minden kérdéssel, az olvasókat érdeklő tevékenységi ágazatokkal? Erős a gyanúm, hogy nem. A barkácsolás vagy a műszaki problémák iránt mutatkozó érdeklődés például egyre nő, de lapjaink még nagyon óvatosan terjesztik ki technikai rovataikat. És az egyes lapok helyzete? „Csodálom a Brassói Lapokat — mondotta Farkas Miklós tanár —, hogyan tudott olyan népszerűvé válni, a megyei keretéből kitörni? Miért nem kísérel meg ilyesmit a többi megyei lap is?” Valóban, más helyi lapok miért nem alakítanak ki olyan arcélt, miért nem közölnek olyan írásokat is, amelyek révén keresetté váljanak megyéjük határán túl is?

Nem együtemű mindig a terjesztés. Nem egy föllendülő, jól szerkesztett lapot nem juttatnak el az olvasókhoz. Vagy nem hívják fel a figyelmet új rovatokra, új irányulásra. A lapterjesztést néha megalázó, utálatos rutinmunkának tekintjük, holott akármerre, akárkit kérdeztünk meg, az olvasók számára az írókkal, szerkesztőkkel, terjesztőkkel történt találkozás emlékezetes élményt jelentett.

Az újságolvasás mindinkább összefonódik az oktatással, neveléssel. De nemcsak az iskola keretében. Miből tájékozódik és tanul legtöbbet a felnőtt, ha nem a sajtóból? Ilyenformán a sajtó a felnőtt-oktatásnak, korunk nagy kérdésének, a permanens oktatásnak válik döntő eszközévé.

Megtisztelő feladat.

Herédi Gusztáv

Bortnyik György fotója: Fénybalett